

XIV. századi Közép-Európa geopolitikai szerkezetéről értekeznek, Pompiliu Teodor pedig angol nyelvű tanulmányában elemzi az erdélyi etnikai pluralizmus vallási és kulturális következményeit. Mindezzel ismét csak az ünnepektől szellemiségéhez maradtak hűek a kötet összeállítói, mivel maga Jakó Zsigmond is számos tanulmányt és értekezést tett közzé román nyelven, abból a nyilvánvaló igazságból kiindulva, hogy csakis a kölcsönös bizalom és eszmecserre vezethet el a múlt valós értékeléséhez. Természetes, hogy miként minden tudományágban, így a történelmi kutatásokban és értelmezésekben is voltak, vannak és lesznek is viták, fontos viszont az, hogy ezek érdemiek és szakszerűek, s ne az aktuálpolitika által irányítottak legyenek. A mostanéhoz hasonló, többnyelvű kötetek elősegítik a nézetek kölcsönös megismerését, a kutatói szemhatár tágítását, a bizalom növelését. Jakó Zsigmond sokat tett mindezt, nem véletlen, hogy négy román történész is tanulmánnyal róta le tiszteletét a 80 éves mester tudományos teljesítménye és tudósi etikája előtt.

A szerkesztők igen gondos munkát végeztek, legfeljebb azt jegyezhetjük meg, hogy a 42 tanulmány mechanikus ábécésorrendje helyett magunk inkább a kronológiai

(esetleg tematikus) elvet alkalmaztuk volna, ezáltal áttekinthetőbbé válhatott volna az igen gazdag anyag. A kötet használhatóságát névmutató is növelhette volna, a bibliográfiában pedig az önálló kötetek külön kategóriában történő kezelése szintén az áttekinthetőséget növelte volna. Mindezek az anyag különleges gazdagságából következő észrevételek, melyek máris jelzik, hogy a kötet sokat forgatott, sokat idézett fórummá válik majd.

Mindez végső soron az ünnepektől köszönhető, aki az Erdélyi Múzeum Egyesület nyugalmazott elnökeként és tiszteleti tagjaként továbbra is meghatározó egyénisége a régió humán tudományosságának. Benkő Samu kötetzáró köszöntő szavaihoz csatlakozva mondhatjuk, hogy az ünnepektől további munkásságára és szaktanácsaira valóban nagy szükség lesz a jövőben is, elsősorban Erdélyben, de nemcsak ott, hanem az ottanival szerves kapcsolatban álló magyar tudományos élet egészében is. A reprezentatív kötet méltó módon köszöntött Jakó Zsigmond követendő példa lehet a szűkebb szakterületen túl a tudományszervező hit, az elkötelezett hűség és a tudományetika terén is.

Bitskey István

Jezsuita iskoladrámák (Ismeretlen szerzők)

Szerk. Varga Imre, Akadémiai Kiadó – Argumentum Kiadó, Bp. 1995, 1105 l.
(Régi Magyar Drámai Emlékek, XVIII. század, 4/2).

A 18. századi magyarországi iskoladrámák szövegeinek kiadása az 1980-as évek közepétől örvendően fellendült. A protestáns, a pálos és a minorita színjátékok textusainak közzététele után megjelent a jezsuita iskoladrámák I. kötete (1992), amelyben az ismert szerzők (pl. Faludi Ferenc) művei kaptak helyet, a most kiadott II. kötet pedig azokat a szövegeket adja közre, amelyeknek szerzői jórészt ismeretlenek. A kötet 20 dráma teljes

szövegét publikálja, valamint ezt követően a korból összegyűjthető színi programokat és színlapokat adja közre, szám szerint 31 telt. Mindez együttesen jelentősen gazdagítja az 1773 előtti évtizedek hazai iskolakultúrájáról, műveltségi szintjéről, szellemi életéről kialakult összképet.

A kötet sajtó alá rendezői (Alszegehy Zsoltné, Berecz Ágnes, Keresztes Attila, Kiss Katalin, Knapp Éva és Varga Imre) arra

törekedtek, hogy az eredeti kéziratos forrásokig nyúljanak vissza s az autográf forrásokat teljes szövegűvel közöljék. Ugyanakkor viszont a nem autográf kéziratokban a központosítást a mai igényekhez igazították, így sikerült jól használható, ugyanakkor mégis hiteles szövegeket publikálniuk. A szoros értelemben vett kritikai kiadás igényeinek ugyan nem felel meg mindenben ez a kiadási módszer, az eljárás azonban teljes mértékben indokolt, hiszen a mai olvasó számára célszerű volt érthetővé tenni a szövegeket.

A közzétett drámaszövegek együttese jól érzékelteti azt a változást, ami a 18. század közepétől a jezsuita iskolai színjátszásban is végbement. Eluralkodott a magyar nyelvűség, ezzel párhuzamosan pedig a témaválasztás is világiasabb lett, különösen a vígjátékok megnövekedett száma tűnik szembe. A korábbi, 17. századi témaválasztási gyakorlattal szemben jóval több a jellemkomikum, ez elsősorban a Pannonhalmáról, a Czuczor-hagyatékából származó darabok esetében tűnik fel (a témák: Gazda Péter, Tök-mag filkó, Tékozló Fitódi, Prelukai Márton stb.). Aligha véletlen, hogy ebben a kötetben kapott helyet az első magyar nyelvű Molière-adaptáció is, az *Úrhatnám polgár* (*Le bourgeois gentilhomme*) átköltése, amelyet *A fennhéjázó* címmel adtak elő Egerben, 1769-ben Eszterházy Károly püspök jelenlétében. Öt évvel később a kantai minoriták is színre vittek egy Molière nyomán járó darabot, *Stolander* címmel (erről vö. Kilián István tanulmánya, *Studia Litteraria*, 1979, 71–81).

A színlapok és programok sok értékes művelődéstörténeti adatot tartalmaznak. Felüntetik a szereplők neveit, s a mecénás személyét, így azonosítható az a közeg, amelyben a darab élt és hatott. Ilyen utalásokból tudjuk, hogy nem ritkán az előadás mecénása saját fiát vagy fiait látta szívesen a főszerepekben (a *Keresztyén Hercules avagy Dobó István* c. darab pozsonyi bemutatóján, 1729-ben pl. gróf Erdődy György kamarai elnök két fia játszotta Dobó Istvánnak és fiának szerepét). Különösen akkor volt ez így, ha a török elleni heroikus küzdelem vagy esetleg bibliai hős bemutatása volt a darab tárgya.

Az előadás formájára és körülményeire vonatkozó adatokból, utalásokból a korabeli színjátszás technikájára, dramaturgiájára vonatkozó megállapítások tehetők, a zene, tánc, dekoráció színvonala és funkciója is rekonstruálható. Gyakran a már elveszett darabok szövegeire következtetni lehet a jelenetek cselekményének rövid összefoglalása révén. Mindez mutatja, hogy az iskoladrámák szövegeinek kiadása interdiszciplináris feladat, ezért az ilyen kutatásokból az iskolatörténet, néprajz, genealógia, egyháztörténet és zenetörténet egyaránt részt kell hogy vállaljon. A jelen kötet értékes hozzájárulás, bőséges adattár a téma további kutatásához és feldolgozásához.

Bitskey István

Varga Imre: A magyarországi protestáns iskolai színjátszás a kezdetektől 1800-ig, Argumentum Kiadó, Budapest, 1995, 200 l.

(Irodalomtörténeti Füzetek 138.)

A hazai iskolai színjátszás tervszerű kutatásának eredményeként az elmúlt két évtizedben alapvető forráskiadványok jelentek meg az MTA Irodalomtudományi Intézetének

gondozásában, s e munkálatok nyomán készülhettek el a minorita ill. a ferences iskolai színjátszást bemutató kismonográfiák *Kilián István: A minorita színjáték a XVIII. század-*